

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

Лещій Н. П., Бабікова М. Б.

ПРОФІЛАКТИКА ДИСКАЛЬКУЛІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Постановка проблеми. Актуальною для сучасної теорії та практики логопедичної роботи є проблема навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з моторною алалією. Моторна алалія розглядається логопедами, психологами та дефектологами як складний комплексний розлад мовних, мовленнєвих та позамовних порушень. До позамовних порушень науковці відносять недостатній розвиток вищих функцій психіки (таких як, зорове сприйняття, пам'ять, увага тощо). Порушення загальної та дрібної моторики (О. Белова, О. Вінокурова, Н. Кабельнікова, Л. Калмикова, С. Конопляста, Ю. Матвієнко, О. Науменко, Н. Пахомова, Т. Піроженко, П. Сидоренко, В. Тищенко та ін.).

Встановлено, що особливості розвитку пізнавальної та мовленнєвої функцій у дітей молодшого шкільного віку з тяжкими мовленнєвими порушеннями, у тому числі дітей із моторною алалією, зумовлюють особливість розвитку математичних уявлень та навичок обчислювальної діяльності (Л. Баряєва, Н. Гаврилова, О. Гришко, Ю. Кицюк, М. Ковтун, Н. Королько, В. Тарасун, В. Тищенко, К. Щербакова та ін.).

Серед порушень процесу засвоєння математичних уявлень дослідники виділяють дискалькулію як специфічне порушення рахункових навичок, що виявляється на початковому етапі навчання дітей рахунку (Н. Бабич, Л. Баряєва, Л. Денисенко, О. Марков, О. Науменко, Т. Павлюк, Д. Петух, К. Тихонова, Д. Хрипун, М. Шеремет та ін.). Вивчення феномену дискалькулії має велике значення, і не тільки як проблеми, що лежить в основі труднощів, які відчувають діти при оволодінні навичками рахунку. При дискалькулії спостерігається стійке порушення всієї математичної діяльності, що проявляється в труднощах оволодіння математичним словником, розуміння тексту завдання, запису математичних виразів і т. д. Багато дослідників відзначають, що дискалькулія не є ізольованим розладом, а в окремих випадках супроводжується розладами оволодіння писемним мовленням. Найчастіше це проявляється в учнів з тяжкими порушеннями мовлення (Н. Бабич, Н. Гаврилова, Л. Денисенко, А. Зікеєв, С. Конопляста, І. Марченко, Т. Махукова, В. Меліченко, О. Науменко, Ю. Рібцун та ін.).

Мета статті: виявити оптимальні шляхи корекційно-педагогічної роботи з попередження дискалькулії в учнів початкових класів з тяжкими порушеннями мовлення в умовах спеціалізованої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискалькулія – це невміння або утруднення в навчанні математиці та виконанні математичних завдань, які виходять за межі очікуваних для віку та рівня розвитку дитини. Це

математичний аналог дислексії, порушення читання та розуміння тексту [3, с. 1]. Ученими визначено симптоми, етіологію та механізми дискалькулії (Н. Бабич, Л. Баряєва, Л. Денисенко, О. Марков, О. Науменко, Т. Павлюк, Д. Петух, К. Тихонова, Д. Хрипун та ін.).

Основні ознаки дискалькулії можуть включати в себе: труднощі з додаванням, відніманням, множенням та діленням, діти плутають операції, розуміють їх неправильно або виконують математичні дії дуже повільно. Діти з дискалькулією можуть відчувати труднощі в розумінні і роботі з числами. В них наявні проблеми з встановленням порядку чисел в числовому ряді або в розумінні числових відношень. Відзначаються складності у запам'ятовуванні арифметичних фактів, таких як таблиця множення або базові арифметичні факти. Вони мають труднощі з розумінням і виконанням завдань, пов'язаних з вимірюваннями, геометрією та обчисленнями площ і об'ємів. Діти відчують труднощі у вирішенні словесних математичних завдань і встановленням зв'язку між конкретними ситуаціями та математичними поняттями [4, с. 3].

На думку Л. Баряєвої, вивчення дискалькулії з погляду нейропсихологічного підходу дозволяє виявити механізми виникнення і розвитку розладу, встановити його мозкову локалізацію. Відомо, що у дітей з дискалькулією виявляється неповноцінність розвитку просторових функцій. Просторові уявлення є однією з найбільш ранніх дебютуючих, але довгострокових психічних функцій в онтогенезі. Просторова недостатність, представлена у всіх формах (метричної, структурно-топологічної, координатної, проєкційної), виявляється при синдромі функціональної несформованості правої півкулі. Відомо, що «всі основні просторові уявлення або повністю актуалізуються правою півкулею (соматогноз, метричні та структурно-топологічні уявлення), або формуються (як координаторні, проєкційні) в процесі парної взаємодії півкуль» [2, с. 28].

Серед симптомів дискалькулії – труднощі в розумінні та вирішенні арифметичних завдань. У дослідженнях Н. Бабич, М. Ковтун встановлено, що «при ураженні лобових часток головного мозку порушення розв'язування арифметичних задач виникає за рахунок первинного порушення орієнтовно-дослідницької діяльності, яка включає процеси виділення суттєвих і відволікання від несуттєвих елементів умов завдання, процесів порівняння, узагальнень і абстракцій. При ураженні тім'яно-потиличних відділів мозку труднощі у вирішенні завдань є результатом порушення специфічних операцій розшифровування логіко-граматичної структури умови задачі, знаходження необхідних математичних співвідношень між агрегатами рахунку» [1, с. 54].

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами була розроблена методика вивчення математичних здібностей в учнів початкових класів з важкими порушеннями мовлення, спрямована на: вивчення розвитку математичних здібностей в дітей з тяжкими порушеннями мовлення; дослідження функціональних основ, що забезпечують формування

математичних уявлень; вивчення факторів ризику виникнення дискалькулії з урахуванням диференційованого підходу. Результати проведеного дослідження довели, що особливості розвитку пізнавально-мовленнєвої сфери у дітей з тяжкими порушеннями мовлення визначають специфіку формування математичних уявлень, включаючи навички обчислень. Виявлені різномірні та специфічні недоліки мовленнєвого розвитку, низький рівень розвитку перцептивних функцій, якісна особливість розвитку мовленнєво-мисленнєвої діяльності дозволяють прогнозувати труднощі оволодіння математикою в умовах шкільного навчання та виникнення стійких специфічних порушень в оволодінні навичками арифметичної діяльності – дискалькулії.

Започатковуючи формувальний етап експерименту, ми розробили методику корекційно-педагогічної роботи з профілактики дискалькулії в учнів 2-3 класу спеціалізованої школи. Ми розробили ряд вправ, завдань та ігор для дітей з тяжкими порушеннями мовлення, при цьому працювали в трьох напрямках: розвиток короткочасної пам'яті; формування пам'яті на лінійний ряд; формування початкових навичок диференційованої пам'яті. Підготували вправи на розвиток просторового сприйняття та зорового сприйняття; розвиток зорово-моторної координації, моторики, відчуття ритму; розвиток логічних операцій, зокрема, вправи на утворення кількісних рядів, чисел, завдання на класифікацію, консервацію, інверсію, на відсутність присутності, на включення та виключення предметів з пропонованого ряду.

За результатами формувального етапу експерименту було проведено порівняльний етап експерименту, який проводився аналогічно до констатувального етапу, діти виконували завдання розподілені за чотирма діагностичними блоками. Отримані результати порівнювались з попередніми даними констатувального етапу експерименту, так, тільки 2,8% завдань в ЕГ виконано на дуже низькому рівні, до експерименту було 44,5% завдань. В КГ цей показник становив 18,3% завдань (було 38,9%). Що наочно доводить зменшення дітей з дуже низьким рівнем (які не виконали завдання взагалі) в ЕГ, завдяки проведенню корекційно-педагогічної роботи. Відповіді оцінені в два бали в ЕГ склали 27,8%, а в КГ – 51,2% (було 30,5% в ЕГ і 47,3% – в КГ). Середньому рівневі (3 бали) відповідають 38,9% відповідей в ЕГ і 30,5% – в КГ (було 25% – в ЕГ і 14% – в КГ). Відповіді рівня вище середнього (4 бали) наявні тільки в дітей експериментальної групи – 30,5% відповідей. Вони характеризуються виконанням завдань та наявністю помилок, але діти спроможні їх виправити при наданні допомоги. Високого рівня (5 балів) на порівняльному етапі експерименту немає. Високого рівня (5 балів) на порівняльному етапі експерименту немає. Отримані дані свідчать про ефективність обраної методики та проведеної роботи, проте через обмеження часу експерименту та важкість мовленнєвих та супутніх порушень у дітей, вони не змогли досягти високого рівня виконання завдань, що потребує подальшої роботи в цьому напрямі.

Висновки. За результатами проведеного дослідження, можна зробити

висновок про позитивну динаміку в перцептивному, інтелектуальному та мовленнєвому розвитку учнів 2-3 класів з тяжкими порушеннями мовлення, а також про позитивні зрушення в розвитку математичних уявлень, що сприяє профілактиці дискалькулії і свідчить про ефективність проведеної корекційно-педагогічної роботи.

Список використаних джерел:

1. Бабич Н. М., Ковтун М. О. Попередження дискалькулії у дітей першого класу з тяжкими порушеннями мовлення. Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (18-19 грудня 2020, Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. Ч. 1. С. 52-55.
2. Баряева Л. Б. Дискалькулія у дітей: профілактика та корекція порушень у оволодінні лічильної діяльністю. Київ: Слово, 2013. 188 с.
3. Дискалькулія. SLOVAR. Збірник словників, енциклопедій та довідників (англ.). Архів оригіналу за 13 червня 2017. Прочитовано 26 травня 2017. URL: <https://web.archive.org/web/20170613223623/http://slovar.pp.ua/64649-diskalkulya.html> (дата звернення: 21.02.2023).
4. Марков О. Корекція дискалькулії: що робити, якщо дитина не вміє рахувати. URL: <https://www.kozaky.org.ua/korekciya-diskalkulii-shho-robityi-yakshho-ditina-ne-vmiye-rahuvati/> (дата звернення: 10.03.2023).

Лещій Н. П., Брехунцова Ю. О.

ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ

Постановка проблеми. Технологічний прогрес, глобалізація освіти та активне впровадження інновацій спрямовані на підвищення ефективності навчання, виховання та корекції дітей дошкільного та шкільного віку, які мають порушення інтелектуального розвитку. З метою забезпечення необхідного рівня розвитку дітей з порушенням інтелектуального розвитку сучасна загальна та спеціальна (корекційна) педагогіка постійно вдосконалює методи та навчальні засоби; підвищує ефективність освіти, виховання та корекційного впливу; реалізує умови підвищення інтелектуального та творчого потенціалу дітей, а також сприяє їхньому творчому розвитку. З цією метою широко використовуються засоби конструкторсько-ігрової діяльності, зокрема конструктори LEGO. Перспективність застосування леготехнологій зумовлюється її високими освітніми можливостями, які пред'являються до зазначених засобів на сучасному етапі: багатофункціональністю, технічними та естетичними характеристиками, використанням у різних ігрових та навчальних зонах. Аналіз досліджень (Е. Алієва, І. Бгажнокова, С. Безпала, М. Безпала, О. Гаврилов, Н. Голота, М. Губко, Т. Пеккер, М., О. Терещенко та ін.) показує, що вивчені лише деякі вектори застосування LEGO для